

# 1963

**VERKIEZINGSMANIFEST**

van de  
**Volkspartij voor Vrijheid  
en Democratie**

# DYNAMISCHE INSTELLING

In de periode, die achter ons ligt, hebben zich enkele zeer belangrijke buitenlandse ontwikkelingen voorgedaan. De crisis om Cuba verscherpt ons bewustzijn van de grote gevaren, waarmee wij leven. Maar deze crisis heeft ons tevens duidelijk gemaakt, dat de vrede het beste kan worden bewaard door een beheerst gebruik van de gezamenlijke Westelijke kracht.

Het recente optreden van de Franse president De Gaulle heeft echter een gevaarlijke bedreiging van de Westelijke samenwerking geschapen. In verband met deze ontwikkeling, die vergaande historische gevolgen kan hebben, wenst de VVD krachtig en duidelijk te stellen, dat de EEG in het kader van de zich ontwikkelende Atlantische gemeenschap een open karakter zal moeten behouden. De opbouw van nationale Europese kernmachten past daarin niet en zou de wereldsituatie in verschillend opzicht gevaarlijk kunnen maken.

In de binnenlandse politieke ontwikkeling tekent zich een geleidelijke ombuiging van het regeringsbeleid af. Daarbij kon een sterke stijging van de welvaart van de gehele bevolking worden bereikt. Bij deze veranderingen in de maatschappij acht de VVD een dynamische instelling nodig. Het gaat er om de technische ontwikkeling en daarmee de verdere welvaartsstijging te stimuleren door het juiste klimaat te scheppen voor individueel initiatief en zelfstandige krachtsontplooiing. Aan de andere kant zullen de gevolgen van de welvaartsstijging voor onze maatschappij zo moeten worden opgevangen, dat voor steeds grotere groepen een werkelijke vrijheid en een zinvolle verantwoordelijkheid wordt verwezenlijkt.

## Beveiliging van de vrije wereld

Tegenover de voortdurende bedreiging uit het Oosten blijft nauwe samenwerking tussen de vrije staten van Europa en Noord-Amerika vereist. Wil zowel de vrede als de vrijheid voor het Westen verzekerd blijven, dan dient nauwlettend gewaakt te worden tegen iedere versto-

ring van het militair evenwicht tussen Oost en West. Daarom is een zo sterk mogelijke atomaire bewapening van het Westen volstrekt noodzakelijk. Zij is onder de tegenwoordige omstandigheden zelfs de enige garantie voor handhaving van de vrede. Eenzijdige kernontwapening moet dan ook met de meeste beslistheid van de hand worden gewezen. Ontwapening is een doel, dat met alle kracht moet worden nagestreefd, maar zij moet algemeen zijn onder waarbor-



gen, dat hetgeen overeengekomen is ook inderdaad zal worden nageleefd.

Men zal er zich rekenschap van hebben blijven te geven, dat de machtsverhoudingen met zich brengen, dat bij de Verenigde Staten van Amerika een zeer overwegende zeggenschap omtrent het gebruik van kernwapens moet berusten. De realiteit laat een andere conclusie niet toe. Het gaat hier bovendien om beslissingen, die de grootste besluitvaardigheid eisen.

Overleg binnen het Noord-Atlantisch verband acht de VVD daarbij van de grootste waarde. Er zal echter gestreefd moeten worden naar een vorm van overleg, die aan de besluitvaardigheid niet te kort doet. Mede uit dit oogpunt dient de vraag te worden bezien van de opbouw van een Noord-Atlantische kernmacht. De VVD verworpt ieder streven naar de opbouw van zelfstandige nationale Europese kernmachten.

## Defensie

Uit het bovenstaande volgt, dat het Nederlandse defensie-beleid zich in de eerste plaats heeft te richten naar de noodzakelijkheid van inpassing in de plannen van het Noord-Atlantisch Verbond.

Daarnevens blijft de plicht bestaan tot bescherming van Suriname en de Nederlandse Antillen in het verband van het Koninkrijk. Het is onontkoombaar, dat dit op ons volk zware lasten van persoonlijke en financiële aard blijft leggen. De hoge belangen, waarom het hier gaat, brengen met zich, dat aan de uitgaven, die dit zal vereisen, een hoge mate van prioriteit moet worden toegekend.

Vermindering van de personele lasten zal, zonder aan de paraatheid van onze krijgsmacht te kort te doen, alleen zijn te bereiken, indien meer beroepspersoneel in dienst kan worden genomen. Alle aandacht zal daarom moeten worden gegeven aan de vraag, welke middelen kunnen worden toegepast om de vrijwillige militaire dienst meer aantrekkelijk te maken.

## Europa

De VVD heeft steeds het standpunt ingenomen, dat bij het nastreven van een Europese eenheid als einddoel voor ogen heeft te staan de vorming van een federaal Europa. Van dit Europa behoort het Verenigd Koninkrijk, dat zowel geografisch als historisch tot Europa behoort,

deel uit te maken. Daarom moesten de bestaande economische gemeenschappen van het Europa der zes gezien worden als een uitgangspunt voor verdere ontwikkeling. Vandaar dat deze gemeenschappen van het begin af zijn bedoeld als open gemeenschappen, waartoe andere Europese landen zouden kunnen toetreden, en geenszins als gemeenschappen, die zich door hoge buitentarieven zoveel mogelijk van andere landen zouden afsluiten. Ook zijn de gemeenschappen van de aanvang af opgezet als bovenationale constructies. Door invoering van rechtstreekse verkiezingen voor het Europese Parlement en door uitbreiding van zijn bevoegdheden zal deze ontwikkeling zijn te bevorderen.

Door het optreden van de Franse president De Gaulle dreigt de aangevangen ontwikkeling in ernstige mate te worden verstoord. Niet alleen dat dit staatshoofd voor bovenationale constructies niet de geringste sympathie kan opbrengen, hij heeft er bovendien alles op gezet om Engeland buiten de Europese deur te houden. De VVD heeft grote waardering voor de tegenstand, die de Nederlandse regering, hier in het bijzonder vertegenwoordigd door de Minister van Buitenlandse Zaken Luns en zijn Staatssecretaris Van Houten, tegen dit Franse streven heeft geboden. Zij is met de regering van oordeel, dat alles moet worden beproefd om zowel economisch als politiek de banden met Engeland te versterken. Daarbij zal het er voor alles om moeten gaan te trachten met onze andere vier deelgenoten Frankrijk tot andere gedachten te brengen.

Intern politiek overleg binnen Europa zonder deelneming van Engeland acht de VVD in hoge mate onaantrekkelijk. Ook zal dit overleg nimmer gebaseerd mogen worden op de gedachte, dat Europa een „derde macht” zal moeten zijn tussen Oost en West. Integendeel zal nauwe samenwerking op welhaast ieder gebied met de Verenigde Staten van Amerika zijn geboden. Daartoe zal de Noord-Atlantische samenwerking dienen uit te groeien tot een Atlantische gemeenschap.

## Ontwikkelingsgebieden

Nederland behoort in zo ruim mogelijke mate steun aan onderontwikkelde gebieden te geven. Dit kan zowel geschieden langs multi-laterale als langs bi-laterale weg. Deze steun moet er op gericht zijn de ontplooiing van de eigen krachten van deze volken te stimuleren. Ons land zal daarom met de belangen van deze gebieden hebben te rekenen, wanneer het zijn standpunt ten aanzien van

grondstoffenovereenkomsten, invoerrechten en invoercontingenten bepaalt. Voorts zal ons onderwijs zich hebben te richten enerzijds op de opleiding hier te lande van jonge mensen uit deze gebieden, anderzijds op die van Nederlandse specialisten, die een nuttige taak zullen kunnen vinden in overzeese gebieden. Niet uit het oog moet daarbij worden verloren, dat voor het bereiken van resultaten bij dit werk een juiste psychologische benadering der bevolking van ten minste even groot belang is als het beschikken over de nodige deskundigheid.

## **Verhouding tot Indonesië**

Het herstel van normale en liefst goede betrekkingen met Indonesië is van groot belang.

## **Koninkrijksverhoudingen**

In 1954 hebben Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen uit vrije wil verklaard in het Koninkrijk der Nederlanden een nieuwe rechtsorde te aangaan, waarin zij de eigen belangen zelfstandig behartigen en op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen verzorgen en wederkerig bijstand verlenen.

Op deze grondslag van vrijwillig samengaan zal bij voortdurend zijn te streven naar versterking van de onderlinge banden.

## **De binnenlandse politieke ontwikkeling**

„De binnenlandse politieke ontwikkeling bevindt zich op een keerpunt. Meer dan op enig ander tijdstip sedert de bevrijding bestaat de mogelijkheid, dat de lijn zal worden omgebogen. Het jaar 1959 zal de afsluiting kunnen blijken van het tijdperk, dat in 1945 werd aangevangen. Men kan dat tijdperk kenschetsen als dat van het streven om het zwaartepunt steeds meer te verplaatsen van de vrije maatschappelijke werkzaamheid naar de werkzaamheid van een albedillende overheid. Men zou het ook kunnen noemen het tijdperk van overheersende socialistische invloed”.

Aldus luidde de aanhef van het verkiezingsmanifest, waarmee de VVD zich

aan de vooravond van de verkiezingen voor de Tweede Kamer in het voorjaar van 1959 tot de kiezers heeft gewend. De mogelijkheid, waarop het manifest doelde, is in mei 1959 in vervulling gegaan. Voor het eerst na 1945 trad een kabinet op, waarvan de socialisten geen deel uitmaakten.

Meer dan een omhuizing van de lijn van het regeringsbeleid, zoals het gedurende een veertiental jaren was gevoerd, kon het optreden van dat kabinet, gevormd uit ministers van de partijen der rechterzijde en van de VVD niet betekenen. De gevolgen van die omhuizing zouden zich eerst geleidelijk kunnen openbaren. Er zou dan ook reeds reden tot tevredenheid zijn, als tegen het einde van de in 1959 aangevangen nieuwe vierjaarlijkse parlementaire periode zou kunnen worden vastgesteld, dat een behoorlijke grondslag was gelegd voor een voortzetting van een ander beleid.

Nu deze periode haar afsluiting nadert, mag worden uitgesproken, dat deze grondslag inderdaad is gelegd.

## **Overheid en maatschappij**

Uitgangspunt van het beleid van het kabinet is geweest het stimuleren van de zelfwerkzaamheid der vrije maatschappelijke krachten. Dit betekent geenszins dat de overheid aan die werkzaamheid geen leiding zou hebben te geven. De tijd, waarin de overheersende opvatting was, dat het economische en sociale leven zich op harmonische wijze zou kunnen ontwikkelen, als de overheid de zaken op haar beloop liet, ligt lang achter ons. Reeds in de loop van de negentiende eeuw was het duidelijk geworden, dat de verwachte harmonie uitbleef. Sociale toestanden, die zonder meer als mensonterend moesten worden gekenschetst, bleven bestaan.

De negentiende eeuwse maatschappij had zich als een zuiver individualistische ontwikkeld. Ieder was er op zich zelf aangewezen. Er waren geen organisaties, die het zwakke konden beschermen. De enige, die deze bescherming kon verlenen, was de overheid. Rechtsstreeks overheidsingrijpen was het enige middel om het economisch zwakke de steun te geven, die het zo bitter behoefde. Aan het jonge liberalisme van het einde der negentiende eeuw komt de eer toe, dat het de grondslagen heeft gelegd voor de moderne sociale wetgeving. Het had daarbij te strijden tegen veel conservatisme, ongetwijfeld ook in eigen kring, maar in



veel sterkere mate binnen de partijen der rechterzijde, waar de opkomende democratische krachten een zware strijd hadden te voeren tegen de krachten van het behoud.

In de vrije maatschappij der negentiende eeuw zijn het mede liberale werkgevers, die het eerst hun sociale plicht hebben verstaan. De in 1886 op liberaal initiatief ingestelde parlementaire enquête naar de toestanden in fabrieken en werkplaatsen spreekt in dat opzicht duidelijke taal. Liberale werkgevers in Delft, Hengelo en Leerdam bleken een grote voorsprong te hebben geboekt bij de verbetering van de sociale toestand. Nog omstreeks 1900 vindt een democratisch katholiek staatsman als Schaepman zich beter thuis bij het jonge liberalisme dan bij de conservatieven in eigen kring.

Niet alleen tegen het conservatisme van allerlei gading heeft het jonge liberalisme te strijden gehad. Het vond ook het opkomend socialisme tegenover zich. Liberalisme en socialisme hebben een verschillend uitgangspunt. Ging het de liberaal erom de zwakke krachten sterk te maken, de socialist had daarin geen vertrouwen. Zijn ideaal was een maatschappij, waarin het particulier initiatief zoveel mogelijk zou worden teruggedrongen. In zijn marxistische vorm oordeelde het zelfs, dat die maatschappij zich langs de weg van doorlopende verarming der arbeidersklasse met de onafwendbaarheid van een natuurwet zou moeten ontwikkelen tot een socialistische gemeenschap, waarin van particuliere bedrijfsuitoefening geen sprake meer zou zijn. En al is de marxistische theorie door het socialisme, althans in zijn westelijke vorm, thans verlaten, zij heeft nochtans haar sporen nagelaten.

In de tegenwoordige tijd moet het verschil tussen liberalisme en socialisme vooral gezocht worden in hun verschillende kijk op de verhouding tussen collectieve en individuele voorzieningen. Het is daarbij zeker niet zo, dat de collectieve voorzieningen door de liberaal worden verworpen. Hij is er intengendeel van overtuigd, dat zij onmisbaar zijn, wil aan alle leden van het volk een menswaardig bestaan worden verzekerd. Aan hetgeen ter bereiking van dit doel nodig is, heeft hij dan ook van ganser harte zijn krachten gewijd. Maar hij verzet zich ertegen de collectieve voorzieningen zo te doen overheersen, dat voor individuele verantwoordelijkheid onvoldoende ruimte wordt gelaten. Het individuele initiatief is juist in de dynamiek van deze tijd onmisbaar. Wat de liberaal zich als ideaal stelt is, dat de kansen om individuele kracht te ontwikkelen, voor alle groepen

der bevolking dezelfde zullen zijn. Hij streeft naar wegneming der maatschappelijke oorzaken, die ongelijkheid scheppen tussen de leden van het volk ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden. Vrij baan voor iedere bekwaamheid is dan ook een bij uitstek liberale leus.

Voor de vrijheid van beweging van de mens is een zekere mate van eigen bezit van grote betekenis. Het verschaft hem weerstand tegen de gevolgen van onverwachte gebeurtenissen. Daarom is de liberaal voorstander van iedere vergroting der mogelijkheid voor de leden van alle groepen van het volk om zich eigen bezit te verwerven. Daarom zal de overheid een klimaat moeten scheppen, dat de bezitsvorming stimuleert. Het belastingstelsel zal daarbij een belangrijke rol hebben te spelen.

Uit deze algemene beginselen leidt de liberaal af, wat de doeleinden moeten zijn van de praktische politiek. Vanzelfsprekend zijn die afhankelijk van het stadium der maatschappelijke ontwikkeling. Zo zal de sterke stijging van de welvaart die enerzijds de behoefte aan een aantal collectieve voorzieningen vergroot, anderzijds juist grotere mogelijkheden scheppen tot het dragen van eigen verantwoordelijkheid. Evenzo zal in een tijd als de tegenwoordige, waarin het organisatieleven zich in steeds groter mate ontwikkelt, een ander beleid kunnen worden gevoerd dan in de tijd van het extreme individualisme. Veel meer dan in het begin van deze eeuw kan thans worden overgelaten aan het vrije overleg der maatschappelijke organisatie en wat de overheid aan dat overleg overlaten kan, behoort zij niet zelf te willen regelen.

## Het loon- en prijsbeleid

Hoezeer op dit punt het socialisme en het liberalisme van elkander verschillen leert de geschiedenis van het loonbeleid. Zolang zij konden hebben de socialisten vastgehouden aan de politiek der door de overheid voorgeschreven uniforme loonronden. Die politiek was te star en paste niet in onze dynamische maatschappij. Zij onthield aan het bedrijfsleven de mogelijkheid van het dragen van een eigen verantwoordelijkheid en had bovendien sterk inflatoire gevolgen. De talloze loonronden in de tijd, dat zij werd gevoerd, hebben bijna zonder uitzondering tot prijsverhoging geleid. De bestedingsbeperking, waartoe het laatste Kabinet-Drees zich zag genoodzaakt, was mede door de loonpolitiek veroorzaakt.

Hier ziet men nu een van de voorbeelden van de ombuiging van beleid, waartoe het kabinet-De Quay de stoot heeft gegeven. Het heeft een moedige poging gedaan om het verstarde systeem van de geleide loonvorming te doorbreken en tot differentiatie en grotere vrijheid te komen zonder zich in de inflatiespiraal te laten meeslepen. Dat er in het begin met het nieuwe stelsel gepokt en gemazeld moest worden ligt voor de hand. Als men staat aan de aanvang van een nieuwe ontwikkeling is zo iets onvermijdelijk. In dit geval werden de moeilijkheden nog aanmerkelijk vergroot, omdat de nieuwe weg moest worden betreden in een tijd, waarin de arbeidsmarkt een grote overspanning kenmerkte. Ondanks dit alles zijn de resultaten van het nieuwe beleid alleszins bevredigend te achten. De uniformiteit der oude loonronden is door een duidelijke differentiatie vervangen. De reële lonen zijn gemiddeld zeer belangrijk gestegen, terwijl het prijsniveau maar heel weinig in beweging is gekomen. Daardoor is de welvaartsstijging in meer dan evenredige mate aan de werknemers ten goede gekomen zonder dat de „vergeten groepen” daarvan het gelag hebben moeten betalen.

Intussen mogen wij er niet blind voor zijn, dat dit resultaat voor een gedeelte is bereikt door een vrij starre prijspolitiek, gericht op het voorkomen van kostenstijgingen. De V.V.D. is van oordeel, dat aangestuurd moet worden op een steeds vrijere loon- en prijsvorming. Het beste middel om het juiste evenwicht tussen prijzen en lonen te bereiken, is het bevorderen van een vrije concurrentie. De V.V.D. is daarom voorstandster van een krachtige mededingingspolitiek. De prijzen moeten het kompas zijn, dat de juiste richting der productie aangeeft. De bevoegdheid van de overheid om prijzen en lonen vast te zetten moet daarom slechts in uitzonderingsgevallen, als de conjunctuur uit de hand dreigt te lopen, worden gebruikt.

## De conjunctuurpolitiek

Het is van het grootste belang, dat de overheid door een goede conjunctuurpolitiek tracht te voorkomen, dat deze uitzonderingsgevallen zich zullen gaan voordoen. Daartoe zijn de begrotings- en de belastingpolitiek de meest doeltreffende instrumenten. Beide zullen erop gericht moeten worden in tijden van hoogconjunctuur reserves te vormen, die in tijd van depressie kunnen worden aange-

wend ter stimulering van de bedrijvigheid. De overheid kan dit doel bereiken door besparingen te vormen, waaruit bij een teruggang der conjunctuur kan worden geput.

Minister Zijlstra heeft in de afgelopen hausse-jaren deze wens, die door de V.V.D. ook in haar verkiezingsmanifest 1959 was geuit, in belangrijke mate kunnen vervullen. De overheidsbesparingen bedroegen in de jaren 1958-1963 5,3 procent van het nationale inkomen, hetgeen aanzienlijk meer is dan in de voorgaande jaren. Hieraan is het te danken, dat een bestedingsbeperking zoals in 1956 ditmaal kon worden voorkomen. Dit is stellig een belangrijk winstpunt voor dit kabinet.

Dank zij deze conjunctuurpolitiek is in de huidige begroting dus een zekere ruimte aanwezig. De V.V.D. meent, dat deze ruimte thans zo spoedig mogelijk moet worden gebruikt. Zij wenst dan de allereerste prioriteit te geven aan de dringend noodzakelijke verlaging van de loon- en inkomstenbelasting voor de midden-groepen.

In de toekomst wenst de V.V.D. ook het bedrijfsleven met behulp van fiscale maatregelen aan te moedigen in hausse-jaren tot het vormen van conjunctuurre-serves over te gaan. De overheid zal dan het tijdstip hebben aan te geven, waarop over deze reserves zal mogen worden beschikt. Zo kan de positie van het bedrijfsleven worden versterkt, terwijl een nieuw instrument van conjunctuurpolitiek wordt geschapen.

Wat het beleid op langere termijn betreft, zullen zowel op het terrein der uitgaven als op dat der belastingverlaging de prioriteiten tegen elkander moeten worden afgewogen. Het kabinet-De Quay heeft met een dergelijke prioriteitenbepaling een begin gemaakt. Dit heeft er toe geleid, dat ondanks een belangrijke vermeerdering der uitgaven, in het bijzonder voor het onderwijs en het verkeer, toch conjunctuurre-serves konden worden gevormd, terwijl bovendien enige belastingverlagingen konden worden doorgevoerd. Zo werd het tarief van de inkomsten- en loonbelastingen voor ongehuwden verlaagd, een belastingaf trek voor de gehuwde werkende vrouw doorgevoerd en werden daarenboven deze belastingen over de gehele linie enigszins verlaagd. Belangrijker is echter, dat de politiek van het kabinet de grondslag heeft gelegd voor verdere belastingverlaging in de naaste toekomst. Daarom zal het van groot belang zijn, dat dit beleid door het na de verkiezingen optredend kabinet zal worden voortgezet.



## De gepensioneerden

Wil de welvaartsstijging zoveel mogelijk aan alle groepen van de bevolking ten goede komen, dan zal bijzondere aandacht moeten worden gegeven aan de positie der gepensioneerden. Veel te lang hebben ook zij behoord tot de „vergeten groepen.” Wel heeft de in 1957 ingevoerde A.O.W. gezorgd voor een minimum pensioen voor ieder, dat met de lonen omhoog gaat. Ook hebben het bedrijfsleven en de overheid nu en dan verbeteringen in hun pensioenregelingen aangebracht. Maar de toestand bleef toch zo, dat elke prijsstijging de koopkracht der gepensioneerden aantastte en dat de gepensioneerden moesten afwachten of hun vroegere werkgever in staat en bereid zou blijken een toeslag op het pensioen te geven.

De V.V.D. acht dit een hoogst onbillijke toestand. De ouderen hebben er recht op, dat het pensioen, waarvoor zij hun leven lang hebben gewerkt, ten minste zijn koopkracht behoudt. De beste manier om dit te bereiken ligt in het voorkomen van prijsstijging. Indien deze om welke oorzaak ook niet is te voorkomen, moeten voor de gepensioneerden bijzondere maatregelen worden genomen.

Als zodanig zien wij het waardevast maken van de bedrijfs- en ondernemingspensioenen. Dit zal echter zo moeten gebeuren, dat de vrijheid en onafhankelijkheid der pensioenfondsen overigens niet wordt aangetast. Voor velen vormt intussen de AOW de enige pensioenvoorziening. In verband daarmee is het gewenst de AOW-uitkeringen nogmaals te verhogen.

Ook de overheidspensioenen zullen op een andere grondslag moeten worden geregeld. De overheid kan zich op dit punt iets meer veroorloven dan het bedrijfsleven. Zij moet zorg dragen, dat het pensioen, dat de ambtenaar met inbegrip van de AOW ontvangt, op zodanige wijze aan het salarisspeel wordt gekoppeld, dat het geheel welvaartsvast wordt.

## De onderneming

Of de welvaart zal blijven groeien is in belangrijke mate afhankelijk van het initiatief der ondernemers. Opdat dit initiatief zich zo ruim mogelijk zal kunnen ontplooiën, mogen er geen andere belemmeringen aan in de weg worden gelegd dan die het algemeen belang gebiedt. De organisatie der produktie zal dus als regel aan het particulier bedrijfsleven zijn over te laten. Maakt het algemeen belang, hetgeen zich in het bijzonder bij openbare nutsbedrijven zal kunnen voordoen, een

sterke overheidsinvloed wenselijk, dan zal de overheid de bedrijfsuitoefening hetzij geheel in eigen hand moeten nemen, hetzij haar tezamen met particuliere deelgenoten moeten verzorgen. Komt door verandering van omstandigheden de noodzaak van overheidsdeelneming te vervallen, dan dient de overheid haar aandelenbezit aan het publiek ter overneming aan te bieden.

De vrijheid van handelen, die hij behoeft, legt aan de ondernemer de plicht op een grote mate van openheid in acht te nemen. Daarom zal hij veel aandacht moeten geven aan een goede verslaggeving. Voor de open naamloze vennootschappen zal de wet minimum eisen, waaraan de verslaggeving zal hebben te voldoen, moeten voorschrijven. Voorts zullen maatregelen zijn te treffen ter betere bescherming van aandeelhouders tegen de gevolgen van ondeugdelijk bestuur.

Openheid zal mede moeten worden betracht tegenover de in de onderneming werkzamen. Het aangewezen middel daartoe is de uitbouw van het overleg binnen de onderneming, waar mogelijk in de ondernemingsraad. Hierbij zullen ook aangelegenheden van economische aard ter sprake moeten worden gebracht. Op deze wijze kan een zinvol stuk medezeggenschap ontstaan, dat het onderling begrip en de goede samenwerking tussen werkgevers en werknemers zal bevorderen.

De beperking van de vrijheid van arbeid, die nog steeds voortvloeit uit de handhaving van het uit de oorlogstijd daterend Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen, zal zo spoedig mogelijk zijn op te heffen. Ook de pensioenregelingen van het bedrijfsleven en van de overheid zullen de vrijheid om van werkkring te veranderen niet mogen inperken.

Een perspectief voor de toekomstige ontwikkeling binnen de onderneming ziet de VVD in een individueel deelgenootschap van de werknemer als aandeelhouder in de onderneming. Dit deelgenootschap zal zich echter slechts op vrijwillige basis kunnen ontwikkelen. De overheid zal een dergelijke ontwikkeling moeten stimuleren door fiscale maatregelen.

## Bedrijfsorganisatie

De georganiseerde samenwerking tussen werkgevers en werknemers acht de VVD van de grootste betekenis. Zij is er echter tevens van doordrongen, dat samenwerking niet van boven af kan worden opgelegd. Dwang moet hier dan ook volstrekt worden afgewezen.

Waar goede samenwerking kan worden bereikt in een publiekrechtelijk orgaan, juicht de VVD dit toe. Daardoor wordt immers de mogelijkheid geopend van een zelfbestuur van bedrijfsgenoten. Rechtstreekse overheidsbemoeiing kan dan plaats maken voor een zelfdoen, waarbij de overheid zich kan bepalen tot het door het algemeen belang vereiste toezicht.

Wel acht de VVD het noodzakelijk, dat opnieuw aandacht wordt geschonken aan de wijze, waarop de besturen der bedrijfslichamen worden gekozen. Het is een eis van democratie, dat ook de bedrijfsgenoten, die niet bij een „representatieve” organisatie zijn aangesloten, hun stem kunnen laten horen.

## Sociale verzekering

De verdere uitbouw van de sociale verzekering moet worden gezien in het licht van de stijging van onze welvaart. Die stijging maakt het mogelijk meer te doen voor hen, die door de kwade kansen van het leven hard zijn getroffen. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan de invaliden en aan hen, die getroffen worden door zware geneeskundige risico's.

Aan de andere kant moet worden gewaakt voor een te sterke stijging van de premielast, in het bijzonder met het oog op de positie van de zelfstandigen. Mede daarom acht de VVD het van veel betekenis, dat de welvaartsstijging een groter aantal mensen in staat stelt een grotere eigen verantwoordelijkheid te dragen. Met name onze in een tijd van veel kleinere welvaart ontstane ziekenfondsverzekering behandelt de verzekerden in sommige opzichten te zeer als onmondigen. In onze meer welvarende maatschappij is dit niet meer nodig. Daarom is de tijd gekomen voor een systeem van verzekering, waarbij ieder de vrijheid krijgt een bepaald eigen risico te gaan dragen en daartegenover een lagere premie te betalen. Ook zullen de verzekerden de keuze moeten krijgen tussen dekking der risico's in natura — d.w.z. zonder eigen betaling der kosten — en dekking in de vorm van terugbetaling der eigen contante uitgaven voor medische verzorging.

## Woningbouw

De VVD heeft het reeds jaren lang als de grote fout van onze woningpolitiek gezien, dat zij de betekenis van het vrije marktmechanisme voor het bepalen van

de huren geheel uit het oog had verloren. Het gevolg daarvan was, dat de huren van oude en nieuwe woningen steeds verder uit elkander kwamen te liggen. Jonge gezinnen waren genoodzaakt in dure nieuwe woningen te trekken, terwijl de ouderen vaak in de oude goedkope woning bleven wonen, ook al was die voor hun gezinsgrootte te groot geworden. Dit leidde tot een zeer ondoelmattige distributie van de woonruimte, waardoor het inzicht in de omvang van de behoefte aan woonruimte werd vertroebeld.

Deze politiek bracht verder met zich, dat de overheid zich genoopt zag de bouw te subsidiëren, omdat de te betalen huur anders voor velen het draagvermogen ver te boven zou gaan. Het systeem volgens hetwelk de subsidiëring geschiedde leidde ertoe dat de subsidie in tal van gevallen ten goede kwam aan huurders, die alleszins in staat zouden zijn geweest de huur, die zonder de subsidie zou moeten zijn opgebracht, uit eigen middelen te voldoen.

De VVD heeft het dan ook zeer toegejuicht, dat in de regeringsverklaring, waarmede in mei 1959 het kabinet-De Quay is opgetreden, werd medegedeeld, dat de regering er ernstig naar zou streven het herstel van een evenwichtige woningmarkt te bespoedigen. Zij nam er ook met voldoening van kennis, dat in dezelfde verklaring kenbaar werd gemaakt, dat de regering zou streven naar de uitbreiding van de woningvoorziening door het particulier initiatief en naar grotere zelfstandigheid van de woningbouwverenigingen. De VVD heeft het steeds betreurd, dat van de oorspronkelijke bedoeling om de volkshuisvesting op hoger peil te brengen door de inschakeling van particuliere verenigingen, aan welke door de overheid het nodige credit zou worden verschaff, niets meer was overgebleven. De woningwetbouw was in feite geworden tot overheidsbouw. Die overheidsbouw werd voorts in onredelijke mate boven de particuliere bouw bevoorrecht.

De VVD is voorstandster van een krachtige ontplooiing van de particuliere woningbouw, die zich in de afgelopen jaren met succes op de bouw van goedkopere woningen heeft gericht. Het voordeel van de vrije bouw is, dat de kwaliteit van deze woningen beter kan worden aangepast bij de behoeften van hen, die uit eigen middelen in hun woningbehoefte kunnen voorzien, terwijl hierdoor tegelijk goedkopere oude woningen beschikbaar komen voor de minst draagkrachtigen.

De uitvoering van dit gedeelte van het regeringsprogramma is belemmerd door de tegenkanting, die de anti-revolutionaire minister van Volkshuisvesting en Bouw-



nijverheid uit de kring van zijn eigen geestverwanten heeft ondervonden. Die tegenkanting moest te meer verbazen, omdat het verkiezingsprogram van de Anti-Revolutionaire Partij met zoveel woorden had verlangd, dat voor woningbouw, huurvorming en huisvesting zo spoedig mogelijk de vrijheid zou worden hersteld. Helaas is men toen het erop aankwam voor de vrijheid teruggeschrikt.

In haar beginselprogram heeft de VVD gesteld, dat de maatschappelijke verhoudingen sociaal, gerechtvaardigd en economisch verantwoord dienen te zijn. Op het terrein van de woningvoorziening eist de sociale rechtvaardigheid, dat aan een ieder een minimum woongerief, overeenkomstig de eisen van de tijd, zal zijn verzekerd. Tegelijkertijd eisen goede economische verhoudingen, dat de op de vrije markt bepaalde huur afgestemd zal zijn op het woongerief. Een overheidsbijdrage zal derhalve moeten worden geboden aan hen, die niet in staat zijn de huur te betalen, die zij zouden moeten kunnen opbrengen ter bekoming van het, mede in verband met de gezinsgrootte, voor hen vereiste minimum woongerief. De toewijzing en de subsidiëring van woningwetwoningen zal hierop dienen te worden gericht. Op deze wijze zal het sociaal rechtvaardige kunnen worden bereikt zonder aan het economisch verantwoord te kort te doen.

Teneinde zulk een evenwicht op de woningmarkt zo spoedig mogelijk te kunnen bereiken en de woningnood te kunnen lenigen, zal de overheid de rationalisering en normalisering van de woningbouw moeten bevorderen. Bovendien zal de woningbouw meer gericht moeten worden op die delen van het land, waar de tekorten nog het grootst zijn.

Naarmate de woningnood in verschillende delen van het land kan worden opgeheven, zal de vrije vestiging moeten worden hersteld. Tevens zal de krot-opruiming dan krachtiger moeten worden nagestreefd.

## Ruimtelijke ordening en recreatie

De regering bevordere van haar kant gebruikmaking van de verschillende wettelijke mogelijkheden om voor het gehele land tot streekplannen en daarop aansluitende uitbreidingsplannen te komen.

Voor het westen des lands moet hierbij naast op economische factoren in het bijzonder worden gelet op het behoud van de nodige open ruimten. Voor het overige Nederland is, mede in het belang van het Westen, nodig dat de ruim-

telijke ordening in vele gevallen met meer industriële spreiding en grotere bevolkingsconcentraties rekenen gaat.

Het is immers duidelijk, dat de te verwachten ontwikkeling van de bevolkingsgroei het nodig maakt in het in opervlakte kleine Nederland zodanige ook wettelijke, en daarnaast financiële voorzieningen te treffen, dat niet te veel mensen door de feiten gedwongen worden op een te kleine ruimte opeen te huizen.

Voor al bij stijgende welstand, die het aan de gehele bevolking mogelijk maakt tot veel grotere vrijheidsbeleving te komen dan vroeger het geval kon zijn, geeft het gemis aan makkelijk bereikbare min of meer natuurlijke ruimten al spoedig het idee dat iets onmisbaars aan de bestaanssfeer ontbreekt.

Dit heeft automatisch consequenties voor de gewenste verdeling van de bevolking over het land. Economische factoren zijn belangrijk, omdat de dringende noodzakelijke stijging van welvaart daarmee onlosmakelijk verbonden is, maar goed regeren betekent ook vooruitzien op andere punten.

Nauw met het bovenstaande samen hangen recreatie en natuurbescherming. Deze beide belangrijke zaken eisen mede een op het behoud van open ruimten gerichte politiek.

Een verdere eis is, dat het totstandkomen van de basisaccommodatie voor actieve en passieve ontspanning voor alle categorieën van de bevolking, onder erkenning van de waarde van het particulier initiatief en de gehoudenheid van de betrokkenen om zelf naar vermogen bij te dragen, met hulp van de overheid in het leven wordt geroepen. De mens leeft niet bij brood alleen.

Bij de recreatie komt de sport, die meer is dan uitsluitend ontspanning.

Naast het van vroeger bekende bevorderen van gezonde lichaamscultuur en opvoeding tot werken in team-verband ligt in de moderne maatschappij in hoge mate de nadruk op de omstandigheid dat en actieve sportbeoefening en actieve recreatie bij goede opzet een nieuw element van samenbinding in het gemeenschapsleven brengen kunnen. Dit geldt vooral voor de jeugd. Deze is immers minder dan vroeger bereid zich in als zodanig kenbare vorm te laten opvoeden en leiden, maar staat daartegenover volkomen open voor zelfgekozen bestuur, liefst door leeftijdsgenoten, in door henzelf aanvaarde en gewilde samenhang en opzet.

Gemeenschappelijke recreatie en gemeenschappelijke vrijetijdsbesteding wordt daardoor tot een onmisbare menselijk-paedagogische factor, die tot leven in vrijheid met verantwoordelijkheid en binding voorbereidt.

## Wegen

De voortdurende toeneming van het gemotoriseerde verkeer stelt grote eisen aan het wegennet. Veel geld zal beschikbaar moeten worden gesteld voor investeringen in wegen, bruggen, tunnels en viaducten, willen de verkeersmogelijkheden kunnen medegroeien met de snelle uitbreiding van het aantal personen- en vrachtauto's.

Door de instelling van een wegfonds waarin een deel van de op het wegverkeer drukkende belastingen zou worden gestort en waaruit de kosten van aanleg en onderhoud van deze verkeerswerken zouden worden betaald, zou een beter verband worden gelegd tussen de toeneming van het motorverkeer en de daarvoor vereiste voorzieningen. Aldus zou worden voorkomen, dat deze uitgaven als een soort sluitpost van de begroting worden beschouwd.

Intussen zullen zich ook bij de aanvaarding van dit stelsel hier en daar nog knelpunten kunnen blijven voordoen. Deze zouden kunnen worden weggenomen door voor zeer bijzondere werken als bruggen en tunnels een bijzondere wijze van financiering te volgen. Deze zou kunnen geschieden met behulp van tolheffing. De VVD ziet deze tolheffing uitsluitend als een vorm van „afbetaling”. Zodra de kosten zijn afbetaald moet zij een einde nemen.

Met nadruk dient erop gewezen, dat deze „tolverbindingen” een extra voorziening moeten verschaffen. Zij mogen nimmer worden aangewend om tot vermindering van de op de begroting voorkomende uitgaven voor het verkeer te leiden. De instelling van een wegfonds, dat nauwkeurig aangeeft, hoeveel middelen uit de openbare kas voor het verkeer beschikbaar zijn, waarborgt dat dit niet zal geschieden.

Voor de financiering der „tolverbindingen” zal de overheid kunnen samenwerken met particuliere beleggingsinstellingen.

## Land- en tuinbouw

Bij de aan de landbouwpolitiek te geven richting zal men ervan uit hebben te gaan, dat het zelfstandig ondernemerschap van de boer tot volle ontplooiing zal moeten komen en ook op de lange duur zal moeten blijven verzekerd. Jonge boeren en tuinders zullen van de aanvang af op de zelfstandigheid der ondernemersfunctie zijn voor te bereiden. Land- en tuinbouwonderwijs zullen aan die voorbereiding al hun aandacht hebben te schenken.

Voorop dient voorts te staan, dat het

agrarisch productie-apparaat zo efficiënt mogelijk moet worden ingericht. Dit is noodzakelijk enerzijds om ons volk te verzekeren van de voorziening tegen redelijke prijzen van de noodzakelijke agrarische producten, anderzijds ten behoeve van een voldoende concurrentievermogen op de internationale markt. Nederland heeft zich tot het uiterste in te spannen om in dit opzicht aan de kop te blijven. Die inspanning is te meer noodzakelijk nu in de zich ontwikkelende gemeenschappelijke markt de partnerlanden zeer grote bedragen aan de technische en structurele ontwikkeling van land- en tuinbouw ten koste leggen. Nauwe samenwerking van wetenschap, onderwijs en voorlichting zal daarom voor onze land- en tuinbouw volstrekte noodzaak zijn. De overheid zal door een evenwichtige prijspolitiek gepaard gaande met het bevorderen van passende credietregelingen moeten medewerken aan een versnelde verbetering van land- en tuinbouwbedrijven.

Het landbouwbeleid heeft zich erop te richten, dat een voor zijn taak berekende ondernemer in een normaal bedrijf een redelijk inkomen zal kunnen verwerven. Een beter aan de eisen van het vrije ondernemerschap aangepast belastingstelsel zal het bereiken van dit doel kunnen bevorderen.

Met het oog op de bedrijven, die niet tot gezonde bedrijven kunnen uitgroeien, zullen maatregelen dienen te worden getroffen ter vergemakkelijking van bedrijfsbeëindiging. Deze maatregelen mogen echter geen ander karakter dragen, dan dat zij vrijwillige bedrijfsbeëindiging bevorderen. Dwangbeëindiging wordt door de VVD verworpen.

Vrijwillige bedrijfsbeëindiging zal kunnen worden bevorderd door middel van financiële bijdragen van de overheid aan oudere ondernemers. Voor jongere ondernemers zal de nadruk moeten liggen op omscholing.

Op deze wijze vrijwillig vrijkomende bedrijven of gronden zullen zijn te bestemmen voor vergroting van de overblijvende bedrijven tot een economisch gezonde omvang. Tevens dient, in het bijzonder voor minder goede gronden, de mogelijkheid te worden geopend voor bestemming tot recreatieve doeleinden.

De V.V.D. stelt zich op het standpunt, dat de zorg voor de afzet der producten vóór alles een taak is voor het bedrijfsleven. De overheid heeft hier in het algemeen slechts een stimulerende taak, al zal zij in geval van ernstige marktverstoring actief hebben op te treden. Voor de naaste toekomst zal zeer in het bijzonder op verbetering der kwaliteit van de producten zijn te letten. De prijspolitiek zal daaraan zo mogelijk dienstbaar moeten worden gemaakt.



## De Middenstand

De V.V.D. heeft steeds op het standpunt gestaan, dat voor de ontwikkeling van zelfstandige volkskracht het bestaan van een krachtige en welvarende middenstand van zeer bijzondere betekenis is. Zij begrijpt onder deze samenvattende benaming het geheel van zelfstandige ondernemers in de kleine en middelgrote ondernemingen in handel, nijverheid, ambacht en dienstverlening.

Het beleid van de overheid zal in de eerste plaats de dynamiek van deze groep moeten stimuleren. Dat betekent o.m., dat een fiscaal klimaat moet worden geschapen dat de groei van deze kleine en middelgrote ondernemingen zoveel mogelijk bevordert. Daarnaast acht de V.V.D. een aan de behoefte aangepast systeem van credietvoorziening noodzakelijk. Ter versterking van de economische weerbaarheid in deze takken van bedrijf zal voorts een gezonde mededingingspolitiek vereist zijn. Nadere studie inzake de meest geschikte regelingen om oneerlijke concurrentie tegen te gaan is hierbij gewenst. Ook het vestigingsbeleid is van groot belang. Dit zal een gezonde concurrentie niet mogen belemmeren. De mogelijkheid om door eigen krachtsinspanning zich een bestaan te verwerven zal niet mogen worden afgesloten. Er zullen daarom genoeg goede vestigingsplaatsen voor kleine bedrijven beschikbaar moeten komen. Aan de andere kant zullen de vestigingseisen telkens moeten worden aangepast aan de dynamische ontwikkeling van de maatschappij. De Euromarkt is hierbij in allerlei opzicht van belang. De middenstand zal dan ook op de juiste wijze bij de Europese vertegenwoordiging moeten worden betrokken. In het algemeen zal de zelfwerkzaamheid der ondernemers in organisatorisch verband zijn aan te moedigen. Geheel het karakter van de middenstand brengt met zich, dat hij in de allereerste plaats is aangewezen op zijn eigen initiatief. De overheid zal hem wel steun kunnen verlenen doch hem het werk niet uit handen kunnen nemen.

## Decentralisatie

Toeneming van de werkzaamheid der centrale overheid ten koste van de zeggenschap der gewestelijke en plaatselijke overheden is een algemeen verschijnsel van de tegenwoordige tijd. De klachten over steeds toenemende centralisatie van regeling en bestuur komen allerminst alleen in Nederland voor. In het licht van onze geschiedenis - de geschiedenis van een land, waarin eeuwenlang de bestuurskracht meer dan elders in gemeenten en gewesten tot uitdrukking

kwam - wordt het euvel daarvan bij ons pijnlijker ervaren dan in landen, waarin het centraal bestuur van oudsher een belangrijke plaats heeft ingenomen.

Hoezeer de V.V.D. zich ervan bewust is, dat in de latere ontwikkeling der verhouding tussen centrale overheid en lagere overheden veel is, dat niet kon worden vermeden, wenst zij er toch de volle nadruk op te leggen, dat bij het bestuur een zo groot mogelijke decentralisatie dient te blijven nagestreefd. Zij stemt dan ook van harte in met het voorstellen der Regering een ontwikkeling in deze zin te bevorderen door de instelling van een vast college van advies voor territoriale decentralisatie.

Bij het vraagstuk van de zelfstandigheid der gemeenten speelt dat van de gemeentelijke financiën een zeer belangrijke rol. Zelfstandig bestuur is zonder financiële zelfstandigheid kwalijk denkbaar. In vroeger jaren, toen de gemeenten haar inkomsten geheel of nagenoeg geheel uit eigen belastingheffing moesten verkrijgen, was de eigen financiële verantwoordelijkheid primair. Op den duur leidde dit stelsel, waarbij het eigen belastinggebied een zo overheersende plaats innam, tot onhoudbare verschillen in belastingdruk tussen de verschillende gemeenten. Daardoor was er niet aan te ontkomen, dat de financiering der gemeentelijke uitgaven meer en meer moest geschieden met behulp van collectieve middelen, ten bate van een gemeentefonds te heffen en vervolgens over de gemeenten te verdelen. Wilde bij dit systeem de gemeentelijke zelfstandigheid zoveel mogelijk gehandhaafd blijven, dan moest deze verdeling geschieden aan de hand van objectieve normen. Immers zodra men bij de uitkeringen uit het fonds een subjectieve beoordeling der gemeentelijke behoeften een rol laat spelen, komen de gemeenten onherroepelijk in meerdere of mindere mate onder de voegdi van hoger gezag. De nieuwe wet op de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten, die de verdeling in de allereerste plaats aan objectieve normen heeft gebonden, heeft de grondslag gelegd voor een verdere ontwikkeling in deze zin. Op het voortgaan van deze ontwikkeling zal men zich bij voortdurend moeten blijven toeleggen.

Daarenboven zal het gewenst zijn door een bescheiden uitbreiding van de mogelijkheid van eigen belastingheffing de gemeentebesturen in staat te stellen het nut van nieuwe uitgaven af te wegen tegen de verzwaring van de belastingdruk, die het doen van deze uitgaven met zich zal moeten brengen. Daardoor zal op de gemeentebesturen een nieuw stuk eigen verantwoordelijkheid worden gelegd, dat ten goede zal komen aan de ontwikkeling van hun zelfstandige kracht.

## Onderwijs

Wil aan iedere bekwaamheid vrij baan worden gegeven, dan zal het onderwijs zo moeten zijn ingericht, dat de financiële belemmeringen, die verhinderen, dat de talenten volledige gelegenheid tot ontplooiing krijgen, worden weggewonnen. Daarbij is zeker niet alleen te denken aan de uitzonderlijk begaafden. Dezen hebben in de wereld altijd hun weg gevonden en zullen deze blijven vinden. Het gaat bovenal om de normaal begaafden. Als dezen de gelegenheid tot ontplooiing missen wordt in dubbel opzicht verkeerd gehandeld. Er wordt individueel onrecht gedaan en aan de maatschappij wordt schade toegebracht doordat niet van alle aanwezige krachten het volle nut wordt getrokken.

Financiële belemmeringen kunnen hier weggewonnen worden door het toekennen van beurzen en renteloze voorschotten. Zonder het stelsel van voorschotten onder alle omstandigheden te verwerpen gaat onze voorkeur uit naar de beurzen. Een voorschottenregeling, die zware financiële verplichtingen met zich brengt, zal in vele gevallen leiden tot een langdurige druk nadat de studie is voltooid en daardoor minigeen van de studie weerhouden.

Om een juiste talentenrecrutering te bereiken, zal de hoogste aandacht zijn te schenken aan de voorlichting der ouders. Daarom moeten radio en televisie worden ingeschakeld om zowel de jeugd als de ouders wegwijs te maken in de beroepswereld en hun de wegen te wijzen, die tot verschillende beroepen leiden.

Ten einde het algemeen peil der volksontwikkeling te verhogen zal aangestuurd moeten worden op het geleidelijk uitbreiden van de leerplicht tot het zestiende levensjaar. Aan deze uitbreiding zal het onderwijs, vooral het beroepsonderwijs, dienen te worden aangepast.

Het beginsel van gelijke behandeling der verschillende richtingen wordt door de VVD ten volle aanvaard. Zij is dan ook alleszins bereid ertoe mede te werken, dat het beginsel van de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs, bij de herziening van 1917 door de Grondwet voor het algemeen vormend lager onderwijs aanvaard, wordt uitgestrekt tot de andere takken van onderwijs. Zij komt er echter met nadruk tegenop, als aan het beginsel een zodanige uitwerking wordt gegeven, dat de openbare school bij de bijzondere wordt ten achter gesteld. Deze achterstelling is een der hoofdredenen, waarom haar afgevaardigden in de Staten-Generaal aan de wet op het voortgezet onderwijs — de z.g. Mammoetwet — hun stem niet hebben kunnen geven.

De VVD verwerpt de zienswijze, als zou de openbare school slechts de betekenis hebben van een „vluchtheuvel”, waartoe men in arren moede zijn toevlucht neemt, omdat een school van de eigen richting ontbreekt. Zij ziet deze school bovenal als een „ontmoetings-school”, waar kinderen uit de meest verschillende levenskringen te zamen komen. Een dergelijk samentreffen zal het gevoel van nationale saamhorigheid versterken en de jeugd ermede vertrouwd maken, dat zij verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden heeft te betrachten. Voorts zal ook voor de openbare school het streven bij voortduring zijn te richten op het versterken van de band tussen ouders en school.

Buiten de school acht de partij de vrije jeugdvorming van uitnemend belang. Zij meent, dat de overheid zich hier van directe bemoeiing heeft te onthouden. Wat de overheid wel heeft te doen is het in ruime mate voorzien in de materiële accommodatie voor de beoefening van sport en spel vereist.

## Radio en televisie

Het is wel onnodig nog de aandacht te vestigen op het steeds toenemend belang van deze moderne communicatiemiddelen voor de volksontwikkeling. Zij maken het mogelijk, dat meer dan ooit te voren het gehele volk deel kan hebben aan uitingen van wetenschap, kunst en staatkunde. Bij de in vergelijking tot de drukpers meer beperkte gelegenheid om zich te uiten, dient hier echter gezorgd te worden, dat de onderscheidene richtingen op voet van gelijkheid worden behandeld. De liberalen zijn van het ogenblik af dat de radio zich zijn plaats in ons volksleven begon te veroveren, van oordeel geweest, dat dit doel alleen was te bereiken door regelingen op nationale basis.

Voor de noodzakelijke verdere ontwikkeling van radio en televisie zullen belangrijke financiële middelen moeten worden gevonden. Daarom moet worden uitgezien naar financiering op bredere grondslag dan uit luister- en kijkgeld. Reeds daarom is invoering van reclame in radio en televisie van groot belang. Zij is dit echter niet minder om ons bedrijfsleven in staat te stellen het hoofd te bieden aan de concurrentie van buitenlandse commerciële uitzendingen. De invoering moet echter op een zodanige wijze geschieden, dat de adverteerder geen invloed heeft op het programma der uitzendingen. Zij, die het programma hebben te verzorgen, dienen daarom van



de adverteerders volstrekt onafhankelijk te zijn.

Wat de programma's betreft, dient ervoor te worden gezorgd, dat naast cultuur en wetenschap ook het amusement zijn plaats krijgt. De invoering van het z.g. derde radio-programma, mede op commerciële basis in de boven aangegeven zin, kan daartoe de gelegenheid bieden.

Voor politieke uitzendingen klemmt het recht op gelijke behandeling zeer in het bijzonder. De tegenwoordige toestand, waarbij sommige politieke richtingen een ongekennde voorsprong hebben, is in een democratie ontoelaatbaar. Het minste wat hier verlangd mag worden is het wettelijk garanderen van een recht op antwoord voor hen, die in deze uitzendingen worden aangevallen.

## Politieke samenwerking

Wij staan dus thans aan het einde van een vierjarig tijdperk, waarin de PvdA geen deel aan de regering heeft gehad. Bij de laatste algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer is gebleken, dat bij de woordvoerders van alle vier regeringspartijen de opvatting heerste, dat er alle reden was om tevervoren te zijn over hetgeen in deze vier jaren kon worden bereikt. De VVD meent daarbij te mogen vaststellen, dat de samenwerking der regeringspartijen in deze jaren een heel wat betere is geweest dan die in de laatste jaren der kabinetten-Drees. Voor verschillende moeilijke problemen werd door onderling overleg een redelijke oplossing bereikt. Deze kon worden verkregen doordat de samenwerkende groepen elkander van het begin af met vertrouwen zijn tegemoet getreden. Voor wie zich herinnert, dat kort voor de ineenstorting van het laatste kabinet-Drees een socialistische minister zijn regeringspartners aan de rechterzijde meende te moeten verwijten, dat zij spelers waren met valse kaarten, moet het verschil wel zeer in het oog springend zijn.

Er is daarom naar het oordeel der VVD alle aanleiding om, als na de in mei van dit jaar te houden verkiezing voor de Tweede Kamer de vraag van de kabinetsformatie aan de orde zal zijn, in de eerste plaats aan te sturen op voortzetting van de bestaande samenwerking. Daardoor zal tevens de beste waarborg worden verkregen, dat het gewijzigd beleid, waarvoor het kabinet-De Quay de grondslag heeft gelegd verdere vruchten zal kunnen afwerpen.

De VVD stelt zich niet op het standpunt, dat zij aan een regeringscombinatie van andere samenstelling in geen ge-

val haar medewerking zal kunnen verlenen. Tussen liberalen en socialistten bestaan ook punten van overeenstemming, met name bij vragen, waar de geestelijke vrijheid in het geding is. In verband met de grote betekenis, die de VVD hecht aan het activeren van de zelfstandige maatschappelijke krachten, zou zij het deelnemen aan een regeringscombinatie met de PvdA echter moeten verwerpen, indien deze het gevaar zou opleveren, dat het regeerbeleid weder zou worden teruggedbogen in de richting, die met het optreden van het kabinet-De Quay werd verlaten. Alles zal thans derhalve moeten afhangen van de wijze, waarop het nieuw optredend kabinet zal menen de hoofdlijnen van zijn beleid te moeten formuleren.

Wat de methode van formatie betreft, oordeelt de VVD, dat die, welke bij de vorming van het kabinet-De Quay is gevolgd, doeltreffend is gebleken. Terecht is er toen van afgezien de formatie te gronden op een program van bindende afspraken tussen het kabinet en de Kamerfracties, waarvan geestverwanten in het kabinet zitting namen. De VVD heeft het opstellen van dergelijke bindende programma's als staatkundig systeem steeds onjuist geacht, terwijl de ervaring bij herhaling heeft bewezen dat zij geen enkele waarborg geven tegen het ontstaan van ernstige moeilijkheden in de loop der parlementaire periode. De VVD ziet de beste waarborg voor goede samenwerking tussen een kabinet en de regeringspartijen in het zitting hebben van de vertrouwensmannen der partijen in het kabinet. Zij meent, dat het parlementaire stelsel het zuiverst werkt, als leidende figuren uit het parlement achter de regeringstafel plaats nemen.

Hoe de kabinetsformatie zal verlopen, zal in belangrijke mate worden beïnvloed door de uitslag der verkiezing voor de Tweede Kamer. De verkiezingsuitslag was in 1959 voor de VVD bij uitstek gunstig. De VVD kwam toen uit de bus als de derde partij naar het stemmental gemeten. Ondanks de tegenslagen, die haar bij de verkiezingen voor de Staten en de gemeenteraden in het vorig jaar hebben getroffen, heeft zij deze positie kunnen behouden. Het zal voor de handhaving van de koers, die de regering in 1959 is gaan volgen, van grote betekenis zijn, dat zij ook in de nieuwe Kamer een belangrijke plaats zal blijven innemen. Zij doet dan ook op allen, die zich verenigen kunnen met de gedachten in dit manifest ontvouwd, een dringend beroep haar bij de aanstaande stembusstrijd hun steun te geven. Zij heeft hetgeen naar haar mening richtsnoer zal moeten zijn bij het in de komende parlementaire periode te voeren beleid samengevat in het volgende urgentieprogram.

# URGENTIEPROGRAM 1963

1. Ondersteuning van elke poging om te geraken tot wederzijdse ontwapening met doeltreffende contrôle op de naleving van hetgeen is overeengekomen. Volstreekte afwijzing van iedere vorm van eenzijdige ontwapening.

2. Krachtige medewerking aan de verdediging van het vrije Westen binnen het kader van de Noord-Atlantische samenwerking.

Uitbreiding van het beroepspersoneel bij de krijgsmacht, ten einde tot verkorting van het verblijf onder de wapenen van dienstplichtigen te kunnen geraken.

3. Hulpverlening aan economisch achtergebleven gebieden zowel in het kader van de Verenigde Naties als langs de directe weg van overeenkomsten met ontwikkelingslanden.

4. Verwerping van iedere constructie, die zou leiden tot een afgesloten continentaal Europa.

Uitbreiding der Europese gemeenschappen tot andere landen, in de eerste plaats door opnemng van het Verenigd Koninkrijk.

Uitbreiding der bevoegdheden van het Europese Parlement en samenstelling van dat Parlement door rechtstreekse verkiezingen.

5. Krachtige bestrijding van elke maatregel in binnen- of buitenland, die een vrije ontplooiing van vervoer en verkeer belemmert.

6. Het is van belang, dat met Indonesië een goede verhouding ontstaat.

7. Versterking der banden tussen Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen op de grondslag van een volkomen vrijwillig samengaan binnen het Koninkrijk.

8. Verdere ontwikkeling van de vrije loonvorming, met behoud van de bevoegdheid der regering om bij ernstige

overspanning van de arbeidsmarkt een „loonpauze” of „loonstop” af te kondigen.

Streven naar een evenwichtige arbeidsmarkt door een krachtiger conjunctuurpolitiek.

9. Herstel van de vrije prijsvorming, met behoud van de bevoegdheid der overheid tot het stellen van een tijdelijke rem op prijsstijgingen.

Krachtige mededingingspolitiek ten einde de gezonde concurrentie te bevorderen, met name door een doelbewust gebruik van de generieke onverbindendverklaring (d.w.z. dat bepaalde soorten van ondernemersovereenkomsten in het algemeen onverbindend worden verklaard).

10. Vorming door de overheid in tijden van hoogconjunctuur van reserves, ter vrijgeving in een periode van depressie. Bevordering van de vorming van conjunctuurreserves door het bedrijfsleven met behulp van fiscale maatregelen.

11. Nauwkeurige afweging van de prioriteiten met betrekking tot uitgavenverhoging en belastingverlaging.

Bedragen beschikbaar voor belastingverlaging in de eerste plaats te bestemmen voor:

a. vermindering van de progressie in de inkomstenbelasting, in het bijzonder voor de middengroepen;

b. verdere vermindering van het verschil in belastingdruk voor gehuwden en ongehuwden;

c. verdere verbetering van de regeling der belasting van de inkomsten der gehuwde vrouw;

d. vrijstelling van vennootschapsbelasting van een primair dividend over het nominale kapitaal.

e. vrijstelling van belastingen over beurzen en/of renteloze voorschotten.

12. Afwijzing van iedere vorm van vermogensaanwasbelasting.



Ook de heffing van inkomstenbelasting over de waardevermeerdering van landbouwgronden wordt verworpen.

13. Verhoging van de AOW uitkeringen tot een sociaal aanvaardbaar minimum naarmate de welvaartsstijging hier voor ruimte schept.

Invoering van een stelsel van waarde-vaste bedrijfs- en ondernemingspensioenen door het heffen van toeslagen op de premies in geval van algemene prijsstijging.

Invoering van een stelsel van welvaartsvaste overheidspensioenen, volgens hetwelk het pensioen het loonpeil regelmatig volgt.

Verbetering van de mogelijkheden bij het bedrijfsleven en bij de overheid om pensioenrechten „mee te nemen” bij verandering van werkkring.

14. Afstoting aan het publiek van het overheidsbezit in ondernemingen, overal waar de behoefte aan overheidsdeelneming is verdwenen.

Verzwarend en uitbreiding van de wettelijke eisen waaraan de verslaggeving van naamloze vennootschappen moet voldoen.

Afschaffing van de beperking van de vrijheid van arbeid, voorkomende in het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen.

Bevordering van het reëel overleg over belangrijke aangelegenheden, ook van economische aard, waar mogelijk in de ondernemingsraad.

Bevordering door fiscale regelingen van winstuitkeringen door naamloze vennootschappen aan de individuele werknemer in de vorm van aandelen.

15. Erkenning van de betekenis der vrijwillige samenwerking tussen werkgevers en werknemers. Naar gelang van de behoeften en de voorkeur der bedrijfs-genoten zal deze samenwerking in privaatrechtelijke of in publiekrechtelijke organen moeten plaatsvinden.

Verzet tegen pogingen om publiekrechtelijke bedrijfsorganen met wettelijke dwang op te leggen aan bedrijfstakken, waar vrijwillige samenwerking daartoe nog niet vermogt te leiden.

Verruiming van de normen voor erkenning van organisaties van werkgevers en werknemers.

Hernieuwd onderzoek van de wijze van representatie der bedrijfsgenoten in de organen van de PBO.

Onverenigbaarverklaring van het lidmaatschap van de Sociaal-Economische Raad met dat van de Staten-Generaal.

16. Invoering van een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor werknemers.

Invoering van een volksverzekering tegen zware geneeskundige risico's.

Invoering van een ziekenfondswet, waarbij de verzekerde desgewenst onder verminderde premiebetaling een zeker eigen risico kan dragen en waarbij hem bovendien de keuze wordt gelaten tussen het huidige stelsel van geneeskundige verzorging met „gesloten beurs” en uitkering in geld wegens zelf gemaakte kosten voor geneeskundige hulp.

17. Herstel van het evenwicht tussen de huren van oude en nieuwe woningen door de huren der laatste niet of in mindere mate te verhogen.

Reservering van woningwetwoningen voor gezinnen met de laagste inkomens, in het bijzonder ook voor bejaarden, eventueel onder toekenning van een extra-toeslag.

Bevordering van het eigen woningbezit door premieëring en door afschaffing van de registratierechten op de eigendomsoverdracht van woonhuizen.

Zo ruim mogelijke ontplooiing van de vrije woningbouw.

Bevordering van rationalisatie van de bouw o.a. door fabrieksmatige bouw, door bouwprogramma's voor drie jaren achtereenvolgende terwille van de continuïteit en door soepele en meer uniforme bouwvoorschriften.

Geleidelijk herstel van de vrije vestiging.

Zo spoedig mogelijke opheffing van de contingentering van het bouwvolume met behoud van een regulerend toezicht op de bouwmarkt uit overwegingen van conjuncturele aard.

Versnelde krotopruiming.

18. Bevordering van industrie-spreidingsbeleid.

Behoud van open ruimten in het westen des lands.

Financiële steun aan de basis-accommodatie voor actieve en passieve ontspanning voor alle lagen der bevolking, onder gehoudendheid van de betrokkenen naar eigen vermogen bij te dragen.

Erkenning van de grote waarde van gemeenschappelijke sportbeoefening als sociaal-paedagogisch element, met dienovereenkomstige financiële overheidssteun waar onmisbaar.

Bij maatregelen op het terrein der ruimtelijke ordening dienen ook de belangen van de natuurbescherming met zorgvuldigheid in het overleg te worden betrokken.

19. Instelling van een wegenfonds met eigen inkomsten uit de op het wegverkeer rustende belastingen, welke uitsluitend worden bestemd voor de bouw en het onderhoud van wegen, bruggen, tunnels en andere verkeerswerken.

Versnelde voorziening op bepaalde „knelpunten” door financiering van bij-

zondere werken met behulp van tijdelijk brug- of tunnelgelden.

20. Bevordering der ontplooiing van het zelfstandig ondernemerschap van de boer.

Efficiënte inrichting van het agrarisch productie-apparaat door samenwerking van wetenschap, onderwijs en voorlichting.

Versnelde bedrijfsverbetering door een evenwichtige prijspolitiek en passende credietregelingen.

Maatregelen ter bevordering van de vrijwillige beëindiging van ongezonde bedrijven. Bestemming van vrijkomende gronden voor bedrijfsvergroting of voor recreatie.

21. Erkenning van de betekenis van een krachtige middenstand.

Bevordering van een gezonde bedrijfsontwikkeling en tegengaan van ongezonde bedrijfsmethoden.

Aanpassing der vestigingseisen aan de dynamische ontwikkeling der maatschappij.

Onderzoek naar maatregelen ter beteugeling van een oneerlijke concurrentie.

Verbetering van de positie van de huurder van een bedrijfspand bij stedenbouwkundige maatregelen.

22. Krachtige bevordering van de voorlichting aan de consumenten ter verbetering van hun warenkennis en ter versterking van hun positie.

23. Bevordering van een zo groot mogelijke bestuurlijke decentralisatie. Instelling van een vast college van advies voor territoriale decentralisatie.

Verdeling der voor de gemeenten beschikbare collectieve middelen als regel naar objectieve normen en beperking van subjectieve beoordeling tot gevallen van volstrekte noodzaak.

Uitbreiding van het plaatselijk belastinggebied met gelijktijdige verlaging van de Rijksbelastingen.

Snelle behandeling van de Wet Wegenfinanciering.

24. Wegneming van alle bepalingen en bestrijding van de heersende gewoonten, die de vrouw economisch en maatschappelijk achterstellen bij de man.

Gelijke betaling voor gelijkwaardige arbeid van mannen en vrouwen. Bij gelijke aanspraak op bevordering gelijke promotiekansen voor beide geslachten.

Wegneming van elke ongelijkheid in benoemingskansen voor de gehuwde vrouw.

25. Verschaffing van volledige mogelijkheid tot ontplooiing van iedere bekwaamheid. Wegneming van daartegen bestaande financiële belemmeringen door toekenning van beurzen en in bijzondere gevallen van renteloze voorschotten.

Uitgebreide voorlichting omtrent beroeps- en onderwijsmogelijkheden mede door inschakeling van moderne communicatiemiddelen.

Geleidelijke uitbreiding van de leerplicht tot het zestiende levensjaar.

26. Voortdurende waakzaamheid ter handhaving van de alomtegenwoordigheid der openbare school als „ontmoe-tingsschool” voor alle richtingen.

Versterking van de band tussen ouders en school.

27. Bevordering van de vrije jeugdvorming ook op het terrein van sport en spel door het van overheidswege beschikbaar stellen van de daarvoor noodzakelijke materiële accommodatie.

28. Regeling van het radio- en televisiebestel op nationale grondslag.

Invoering van reclame bij radio- en televisie-uitzendingen met buitensluiting van iedere invloed der „adverteerders” op het programma.

Wegneming van de bestaande ongelijkheid der onderscheidene richtingen met betrekking tot politieke uitzendingen.

29. Bevordering der ontwikkelingsmogelijkheden op het gebied van de kunst op zodanige wijze, dat de vrijheid van de kunstenaar blijft gewaarborgd.

Onderzoek naar de mogelijkheid van de instelling van een nationaal cultuurfonds voor manifestaties, die alleen landelijk kunnen worden georganiseerd.

30. Uitsluiting van iedere discriminatie op het stuk der overheidsbemoeiing met de geestelijke verzorging bij de behandeling van kerkgenootschappen en van andere organisaties, die zich deze verzorging ten doel stellen.

31. Herziening van het echtscheidingsrecht, onder meer door uitbreiding van de echtscheidingsgronden.

Strafrechtelijke sanctie op het niet nakomen van alimentatie-verplichtingen.

32. Voortgaande humanisering van het regiem binnen de strafgevangenissen met afdoende waarborgen tegen het ontsnapingsgevaar uit gevangenissen en psychopaten-inrichtingen.

Rechterlijk toezicht op de vrijlating van geestelijk gestoorde delinquenten.

33. Voortdurend onderzoek naar de mogelijkheden van verhoging der rechtsbescherming van de burger.

Invoering van het instituut van „beschermheer van de burger” naar het voorbeeld van de Scandinavische Ombudsman.

34. Bestrijding van de vervuiling van bodem, water en lucht.